

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ ДО ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Оскільки заощадження домогосподарств є надзвичайно різноманітними за своїм складом, це, відповідно, зумовлює наявність великої кількості фінансових інструментів їх залучення до сучасних інвестиційних процесів.

Насамперед зазначимо, що інструмент – це «засіб, спосіб для досягнення чогось» [1, с. 499]. Відтак узагальнено фінансові інструменти можна трактувати як засоби, що застосовуються для виконання завдань, передбачених фінансовою політикою держави, суб'єктів господарювання чи домогосподарств.

Міжнародні стандарти фінансової звітності визначають фінансовий інструмент як будь-який контракт, результатом якого є створення фінансового активу одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу іншого суб'єкта господарювання [2]. При цьому характерними властивостями фінансових інструментів є такі:

- термін обігу – період часу до кінцевого платежу або вимоги ліквідації (погашення) фінансового інструменту;

- ліквідність – можливість швидкого перетворення на готівку без значних втрат;

- дохід за інструментами – визначається очікуваними процентними, дивідендними виплатами, а також сумами, отриманими від погашення чи перепродажу фінансового активу іншим учасникам ринку;

- номінальна ставка доходу – відображає в грошовому вираженні дохід, отриманий від інвестування коштів у фінансовий актив. Реальна ставка доходу дорівнює номінальній ставці доходу за вирахуванням темпів інфляції;

- ризиковість фінансового інструменту – відображає невизначеність, пов'язану з величиною та терміном отримання доходу в майбутньому;

- подільність – характеризується мінімальним його обсягом, який можна купити або продати на ринку;

- конвертованість – можливість обміну фінансового інструменту на інші фінансові активи;

– механізм оподаткування – визначає, в який спосіб та за якими ставками оподатковуються доходи від володіння та перепродажу фінансового інструменту;

– валюта платежу – валюта, в якій здійснюється виплата за фінансовим інструментом [3].

Автори підручника «Фінанси» під фінансовими інструментами мають на увазі різноманітні фінансові активи, які обертаються на фінансовому ринку, є законними вимогами власників цих активів на отримання певного (як правило, грошового) доходу в майбутньому і за допомогою яких реалізуються операції на фінансовому ринку [4]. Як слідує із вищенаведеного визначення, фінансові інструменти, що обертаються на окремих сегментах фінансового ринку, характеризуються значною різноманітністю, тому їх можна класифікувати за багатьма ознаками [4]:

1. За видами фінансових ринків:

– інструменти грошового ринку та ринку позичкових капіталів (гроші, розрахункові документи, цінні папери, які обертаються на цьому ринку);

– інструменти ринку цінних паперів (різноманітні цінні папери, що обертаються на цьому ринку);

– інструменти валютного ринку (іноземна валюта, розрахункові валютні документи, а також окремі види цінних паперів, які обслуговують цей ринок);

– інструменти ринку фінансових послуг – фінансові послуги, які надаються фінансовими інституціями (банками і небанківськими кредитними установами, факторинговими і лізинговими компаніями, фондовими і валютними біржами, страховими компаніями, недержавними пенсійними фондами тощо) суб'єктам фінансових відносин – підприємницьким структурам, державі та домогосподарствам.

2. За періодом обертання:

– короткострокові фінансові інструменти (з терміном обігу до одного року), що обслуговують операції на ринку грошей;

– довгострокові фінансові інструменти (з терміном обігу понад один рік), що обслуговують операції на ринку капіталів;

– безстрокові фінансові інструменти (кінцевий термін погашення яких не встановлено, наприклад, акції), що обслуговують операції на ринку капіталів.

3. За характером фінансових зобов'язань:

– інструменти, наступні фінансові зобов'язання за якими не виникають, тобто інструменти без наступних фінансових зобов'язань (валютні цінності, золото тощо);

– боргові фінансові інструменти, які характеризують кредитні відносини між їх покупцем і продавцем та зобов'язують боржника

погасити у встановлені терміни їх номінальну вартість і заплатити винагороду у формі відсотка (облігації, векселі тощо).

Відтак основними інструментами на фінансовому ринку можемо вважати грошові кошти у формі національної та іноземної валют, банківські депозити, кошти на рахунках у небанківських фінансово-кредитних установах (кредитних спілках, недержавних пенсійних фондах тощо), цінні папери, золото.

Традиційно популярною і найбільш привабливою для українців формою заощаджень продовжують залишатися банківські депозити. Банківські інструменти стимулювання заощаджень загалом можна згрупувати за такими ознаками: рівень доходу за банківськими вкладками; надійність банківських вкладів; рівень зручності та комфортності депозитного обслуговування.

Окрім банківських установ, домогосподарства можуть вкладати свої тимчасово вільні кошти і у небанківські фінансово-кредитні інституції, зокрема кредитні спілки, а також у недержавні пенсійні фонди. І хоча діяльність цих установ по залученню заощаджень домогосподарств є менш потужною в порівнянні із банками, вони, все ж таки, продовжують в сучасних умовах активно співпрацювати із сектором домогосподарств.

Окремі фахівці до ефективних форм заощаджень відносять також і банківські метали, адже саме ця форма вкладень, маючи високу надійність, цінилась в усі часи, і нині вартість золота теж стабільно зростає. Однак слід наголосити, що заощадження на основі банківських металів в основному здійснюються з метою отримання прибутку та, у деяких випадках, для забезпечення майбутніх планових витрат. Проте світовий досвід підтверджує тезу про те, що ця форма вкладень є найбільш ефективною у довгостроковій перспективі [5, с. 313].

Характерною особливістю нестабільних економік є значна питома вага неорганізованих заощаджень домогосподарств у їх загальній структурі. Формування таких заощаджень є можливим з огляду на невизначеність економічної ситуації, високі темпи інфляції, відсутність дієвих інструментів для залучення заощаджень домогосподарств та їх трансформації в інвестиції, а також брак необхідних знань і відповідного досвіду роботи на фінансовому ринку. Неорганізовані заощадження домогосподарства в основному зберігають у формі готівки, яка є найзручнішою у контексті ліквідності.

Недовірою населення до держави загалом та інституцій фондового ринку зокрема можна пояснити також і досить незначне використання вітчизняними домогосподарствами такого фінансового інструменту як цінні папери. Фондовий ринок є одним із найбільш чутливих сегментів фінансового ринку, адже, окрім низки економічних факторів, на його функціонування впливають численні соціальні регулятори (звички,

умовності, певні стереотипи), незнання яких обумовлює слабку участь домогосподарств на ринку цінних паперів. Однак варто наголосити, що приймаючи рішення про інвестування коштів у цінні папери, члени домогосподарств повинні пам'ятати про те, що фондовому ринку властива висока волатильність («коливальність»), а також великий ступінь ризиковості здійснюваних на ньому операцій.

Якщо ж інвестор не бажає, щоб його заощадження «лихоманило» разом із фондовим, валютним та іншими нестійкими ринками, формою своїх заощаджень він може обрати нерухомість. Останніми роками інвестувати в нерухомість в Україні було дуже вигідно, зважаючи на постійне здорожчання житла, особливо в столиці та великих містах. Однак практика свідчить, що зростання цін на нерухомість – процес циклічний. Тому розглядати нерухомість у якості об'єкта короткострокових інвестицій немає сенсу, адже ціни на житло зростають повільно і більш-менш прогнозовано [5, с. 315].

Таким чином, дослідження основних фінансових інструментів залучення заощаджень домогосподарств дає підстави стверджувати, що конкретні рішення домогосподарств щодо доцільності здійснення заощаджень та вибору конкретних інструментів для вкладення тимчасово вільних коштів поєднують у собі як елементи об'єктивного оцінювання загальної економічної ситуації та власних доходів, так і суб'єктивні мотиви співвідношення дохідності і ризику обраних інструментів заощаджень.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_010
3. Фінансові інструменти: Вікіпедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Фінанси: підручник. URL: <https://pidruchniki.com/11200611/finansii/>
5. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія; [вст. слово С. І. Юрія]. К.: Знання, 2010. 431 с.